

snaže (knjigom na knjigu). Isključivo monografsko prikazivanje jedne ili druge verzije nužno je nepotpuno s obzirom da su gotovo sve verzije istekle iz iste matrice oslobodilčke naučopolitičke kulture, sa snažnim patriotskim angažmanom i da se manje ili više snažno kolebaju između ekstrema, komunizma i nacionalizma. Ni "novi Bilandžić" se ne može razumeti bez poređenja sa "nacionalno osvešćenim" srpskim istoričarima, a svi skupa bez zajedničkog "patriotskog" oslobodilačkog žara i novog nacionalnog društvenointegrativnog segmenta. Osećajno jezgro srpskog i hrvatskog revizionizma je ugroženost nacije. Na obema stranama istorija socijalističke Jugoslavije u sklopu obnovljenog nacionalnog romantizma prerađuje se po obrascu sučeljavanja totalitarne komunističke prošlosti i osvešćene pluralističke demokratije i nacije. U Srbiji su prisutni i snažni tonovi dinastičkog romantizma. Time mnogi bivši levičarski intelektualci obezbeđuju prohodnost u žargonu nove epohalne svesti (nacionalna ekskluzivnost, konfesionalna samobitnost, ljudska prava, pluralistička demokratija). Žestina u kritici socijalizma može se tumačiti i pokušajem iskupljenja zbog njegove ranije bezrezervne apologije. Izgleda da u današnjoj Hrvatskoj prerada istorije u najvišim naučnim ustanovama nije nužna toliko zbog neutralizovanja jugonostalgije, koju je ovde uništio građanski rat 1991-95, niti zbog toga što je titovska prošlost danas Hrvatima opterećenje (ozloglašeni je NDH od koje se treba ograditi zbog Jevreja i Evropske unije). Protivstav prema Jugoslaviji je u jezgri normativnih sadržaja Hrvatske da bi se hrvatsko jugoslovenstvo pokazalo kao sporedna faza u vertikali glavne težnje ka nacionalnoj i državnoj nezavisnosti. Mladoj državi važno je istorijsko utemeljenje kontinuiteta državnosti, makar i ograničene.

Bilandžićeva selektivna prerada prošlosti sigurno će u hrvatskoj javnosti pripomoći osporavanju istorijske legitimnosti višenacionalne socijalističke Jugoslavije (totalitarnom kriminalizacijom i izjednačavanjem komunista sa ustašama), uprkos naporu pisca da višeslojno priđe socijalističkoj hrvatskoj prošlosti i da ne glača medijski prihvatljivu antikomunističku cliku celine. Bilandžić ne podmeće niti izvrće glavne hronološke činjenice i zbivanja. Manje je pouzdano njegovo povezivanje i uzročno objašnjenje zbivanja, a sintetička vertikala hrvatske povijesti u haosu balkanskih zbivanja još je manje ubedljiva i za mladu državu preuranjena. Važnije je uočiti da ova knjiga pripada 20. veku. Nije ga nadrasla, jer piščeve strasti i konverzija odražavaju s jedne strane hladnoratovski odnos prema socijalizmu kao totalitarizmu, a s druge aktuelnu hrvatsku napetost prema balkanskoj integraciji. Teško je verovati da ovi čvorni oslonci mogu biti okosnica misli o društvu narednog veka. Uprkos pokušaju izbegavanja isključivosti vlastitog okruženja, pisac je zatočnik obnovljenog globalnog romantizma nacionalne historiografije 20. veka na čitavom bivšem jugoslovenskom prostoru. Istoričar se nije izdigao iznad konvertitskog talasa svoga doba. Vidljivo je potiskivanje tamnih strana prošlosti vlastite nacije, a pravi konflikti sećanja su ostali nerazrešeni.

U celini uzev, prikazani revizionizam istoričara Jugoslavije treba hermeneutički razumeti i ideološko-kritički tumačiti, ali ne da bi se pravdao, već da bi se uočila srazmera između dva njegova osnovna segmenta: nužnog sazrevanja naučnih ocena s jedne, i promena koje su svesno ili nesvesno nastale pod uticajem izmene epohalne svesti s druge strane. Konvertiranje je neretko nesvesan proces. Utisak je da su istoričari Jugoslavije preoštro ocenili socijalističku historiografiju kao uobičajenu ideologiju pobednika. Ove preoštre ocene nalik su sličnim revizionističkim pokušajima demitologizacije antifašizma kod E. Noltea i F. Firea koji su naišli na ozbiljan otpor u evropskoj historiografiji. U *Historikerstreit* 1986/87.